

Araşdırmalar göstərir ki, təhsilin inşafına xidmət edən innovativ fəaliyyətin elmi-təkmilləşdirilməsi, dövrün tələbləri, elmi-pedaqoji baxımdan ardıcıl və sistemli olaraq yeniləşdirilməsi zəruridir. Məlumdur ki, innovativ fəaliyyətin özü elə yeniliklərin tətbiqi ilə müşayiət olunan fəaliyyətdir. Lakin bu fəaliyyət prosesində də yeniliklər tətbiq olunarkən elmi-pedaqoji tələblər nəzərə alınmalıdır. Bu baxımdan müvafiq inkişaf proqramlarının hazırlanması və onun fəaliyyət modeləri kimi qəbul edilməsi məqsədəuyğundur.

Rəyçi: prof. Ə. Ağayev

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası". //Azərbaycan məktəbi, 2013, № 5.
2. Abbasov Ə. Kurikulum islahatının əsas istiqamətləri. // Azərbaycan məktəbi, 2011, № 4.
3. Ağayev Ə. Təlim prosesi: ədəbi və müasirlik. Bakı: Adiloğlu, 2006.
4. Əlizadə H. Milli təhsil strategiyası ilə məktəbə doğru. Azərbaycan müəllimi, 2014, 17 yanvar.
5. Алмазова Н., Попова Н. Теоретические и прикладные аспекты вузовского инновационного процесса (на примере дисциплины иностранный язык). // Инновации в образовании, 2003, № 4.
6. Богуславский М. Инновационный потенциал разработки теории содержания образования и образовательных технологий (в отечественной педагогике второй половины XX века). М., 2008.
7. Виткина М. Проблемы и перспективы развития образования в области реставрации и сохранения культурного наследия. Качество инновации образования. (ежемесячный научно-практический журнал). №11, 2013.

8. Иванова Л. Инновационные условия развития профессиональной компетентности учителя // Инновации в образовании, 2003, № 4.

9. Хуторской А. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика. М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005.

И.Джвбраило

Особенности совершенствования инновационной деятельности в образовании Резюме

Статья уточняет значимость инновационной деятельности в условиях модернизации образования. Здесь анализируются инновационные научные и теоретические вопросы, связанные с инновационной деятельностью, а также положения, содержащиеся в государственных документах. В данной статье, обобщая существующий опыт и научные исследования обосновывается влияние инновационной деятельности на развитие и повышение качества образования. Отмечается важность систематического совершенствования технологий инновационной деятельности.

I. Jabrayilov

Improving features of innovative activity in education Summary

The article clarifies the nature of innovative activity in terms of modernization of education. Scientific and theoretical issues, the provisions contained in the documents related to the innovative activity are analyzed in this article. The article summarizes existing experience, research results and substantiates the impact of innovative activity on development of education and quality improvement. It is noted that it is important to systematically improve the innovative activity technologies.

О НЕМ ДА БО́ЮК ПЕДАГО́Г ИДИ

Buludxan Xəlilov,

filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin xüsusi mövqeyə malik görkəmli simalarından olan Bəxtiyar Vahabzadənin pedaqoji görüşləri də tədqiqat obyektinə olmuşdur. O, həm müəllimlərinə böyük hörmətlə yanaşmış, həm də öz biliyini tələbələrə verməkdə qüvvəsini asırqəməmişdir. O, Azərbaycan ədəbiyyatının yaşlı nümayəndələrinə də öz müəllimi kimi baxardı. Bəxtiyar Vahabzadənin özünü borclu saydığı adamlardan biri də ustad şairimiz Səməd Vurğunudur. Böyük Vətən müharibəsi illərində ədəbiyyata gəlmiş onlarca gənc şairin püxtələşməsində, yetişməsində Səməd Vurğunun böyük rolu olmuşdur. Səməd Vurğun Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığında öz fikir və ideyaları ilə bir mayak rolunu oynamışdır. Bu da bir alın yazısıdır ki, Bəxtiyar Vahabzadə "Səməd Vurğunun poeziyası" mövzusunda dissertasiya yazmışdır. Bəxtiyar Vahabzadə bununla Səməd Vurğunun sənətin sirlərini öyrənmiş və elmi dərəcə almışdır. O, ali məktəbdə uzun müddət dərs demiş (Azərbaycan Dövlət Universitetində - indiki Bakı Dövlət Universitetində), nüfuzlu müəllim kimi tələbələrə tərəfindən sevilmişdir. Çox yaxşı bir nümunədir ki, Bəxtiyar Vahabzadə, onun taleyində mühüm rol oynamış Səməd Vurğunun heç vaxt unutmamış və özünü ona borclu bilməmişdir. O, 1956-cı ildə yazdığı "Mən ona borcluyam" məqaləsində yazırdı: "... Səməd Vurğunun göstərişləri biz gənclə-

rə həmişə fayda verməmiş və bizim inkişafımıza kömək etmişdir. Mən bir şair kimi yetişməyimdə, Səməd Vurğunun məruzələrinə, onun alovlu şerhlərinə və bizimlə olan şəxsi söhbətlərinə çox borcluyam". Deməli, bu etiraf onu göstərir ki, Səməd Vurğun Bəxtiyar Vahabzadə üçün əsl ustad və müəllim olmuşdur.

Bəxtiyar Vahabzadə onun həyatında az-çox rol oynayan, onun çıxıraxlı olan, onun barəsində xoş söz deyənlərin hər birinə hörmət və rəğbətlə yanaşmışdır. Bunlardan biri də Mehdi Hüseynidir. Mehdi Hüseyn görkəmli ədib olmaqla yanaşı, nəinki Azərbaycandakı, hətta dünyadakı ədəbi-bədii prosesləri izləyən, yəni, yəndəcə bunları yüksək səviyyəli elmi-nəzəri məqalələrə ilə təhlil edən vəcdanlı bir ədəbiyyatşünas - tənqidçi olmuşdur. Əslində, dünya gör-götür dünyasıdır. Hər kəs görür, öyrənir və yetişir. Görkəmli şəxsiyyətlərin hər biri bu cür yetişmişdir. Bu mənada Bəxtiyar Vahabzadə Mehdi Hüseynin ədəbi mühitdə qaynamıq qabiliyyətini, ədəbi mühitə biganə qalması, ədəbiyyatla, sənətlə yaşamağı, iradəli olmağı, ədəbi və ictimai hadisələrə öz ağılı ilə baxmağı, mərədnəliyi, həqiqi dost olmaq keyfiyyətini və digər keyfiyyətləri öyrənməlidir. Yaxşı bir misal var: "Azın qadrini bilməyən çoxun da qadrini bilməz". Bəxtiyar Vahabzadə öz qadriyyəliyini həmişə mövqeyə kimi nümayiş etdirmişdir. Əlbəttə, kim ona na yaxşılıq edibse, onun

heç birini unutmamışdır. Bu cür qədrbilənlik keyfiyyəti onu daha da sevdirmiş, geniş ictimaiyyətin dərin hörmət və məhəbbəti qazanmışdır. Bəxtiyar Vahabzadə 1969-cu ildə "Döyüşən ədib" məqaləsində yazır: "Bu gün Mehdi Hüseynin 60 illiyini keçirik. O aramızdan cət getdi. O indi yoxdur, ancaq bir yerdə yerə görünür. Bu gün mən yazıcı vicdanımla onun aziz xatirəsi önündə başımı əyirəm". Bəxtiyar Vahabzadə Mehdi Hüseyni öz ustadı, müəllimi kimi qiymətləndirir və ona dəyər verir. Bunu şərtləndirən səbəblər vardı. Bu səbəblərdən biri o idi ki, Mehdi Hüseyn vaxtilə Bəxtiyar Vahabzadənin çap olunmuş "Ətiraf" əsərini dərinlən oxumuş və ona qarşı olacaq ittihamların qarşısında səbirli, təmkinli olmağı məsləhət bilmişdi. Təbii ki, Bəxtiyar Vahabzadəni səbirli, təmkinli olmağa çağıran Mehdi Hüseyn qələm yoldaşlarının etiraf etdiyi kimi "ədəbiyyatın əlislahlı kiçikçisi" olmuşdur. Bəxtiyar Vahabzadə 1969-cu ildə yazırdı: "10-15 gün bundan qabaq köhnə yazılarımı araşdırarkən üstündə bir qeyd vardı: "Bəxtiyar, çıxış etməsən yaxşıdır, danışasın olsan, təmkin!.. H.Mehdi".

O bu qeydi mənə 7-8 il bundan əvvəl Yazıçılar İttifaqında keçirilən bir müşavirə zamanı göndərmişdi. Həmin müşavirədə yazıçılarımızdan biri mənə "Ətiraf" əsərinə görə "Tolstoyçuluqda" ittiham edirdi. O zaman çıxış etmədim. Həm də Mehdi müəllimin bu əsər haqqındakı fikrini bildirdim. Əsər jurnalda çap olunan kimi o mənə zəng çalıb rəyini telefonda demişdi.

Mərhum yazıçımız həmin qeydi ilə mənə səbrə, təmkinə çağırırdı".

Başqa bir tərəfdən, Mehdi Hüseyn bir ustad və müəllim kimi, gənc nəslə tələbkarlıqla, qayğı ilə yanaşan ustad və müəllim kimi ədəbiyyatımızdakı bütün məsələlərə münasibətini həmişə açıq şəkildə bildirmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadə Mehdi Hüseyni bir müəllim, ustad kimi başqa cəhətdən də

qiymətləndirirdi. Bu da onun ədəbiyyatdakı nöqsanı, hətta haqiqi dost olduğu ədəbiyyat adamlarının nöqsanına göz yummaması ilə bağlı olmuşdur. Məhz ədəbiyyatın bəmişə bələrlərinə ehtiyacı olmuşdur. İndi ədəbiyyatımızın bələ ehtiyacı daha çoxdur. Bəxtiyar Vahabzadə onun barəsində yazırdı: "Bizim onunla S.Vurğun yardıcılığı haqqında çox tez-tez mübahisələrimiz düşərdi. O, S.Vurğunun sənətini həddindən artıq sevməsinə baxmayaraq, böyük şairin yardıcılıq nöqsanlarına da göz yummazdı."

Əgər bizim hər birimiz hansısa bir elmi, bədii əsəri oxuyuruqsa və oradan nəyi öyrəniriksə, öyrəndiklərimiz fəaliyyətimizdə gerəkli olursa, deməli, həmin əsərlərin müəllifi müəllim, ustad kimi dəyərləndirilməlidir. Bu mənada bizim hər birimizdə dərs deməyən, heç özünü görmədiyimiz müəllimlər, ustadlar var ki, biz onların əsərlərindən çox şeylər öyrənmişik. Deməli, öyrənmişiksə, onlar bizim hər birimiz üçün müəllimdir, ustadıdır. Bu mənada Bəxtiyar Vahabzadə bələ ustadlara, müəllimlərə böyük dəyər verirdi və onlardan ədəbi gəncliyin, bütövlükdə gəncliyin çox şey öyrənmə biləcəyini söyləyirdi. O yazırdı: "Bugünkü ədəbi gənclik Ələsgər şeirindən çox şey öyrənmə bilər. Bəzən aşiq şeirində ibtidai damğası vurulur. Bu şeirin dərinliyinə getmək lazımdır. Onun inceliklərini qavramaq lazımdır. Təcnislərə çox böyük şəkil məhdudluğu var. Həm sözlərin şəklinə, həm də şeirin formasına. Lakin bu məhdudluğa baxmayaraq, Ələsgər yalnız forma obrazlılığına uymamış, məhdud forma qəlibində çox böyük fikirlər söyləməyi bacarmışdır.

Biz Aşiq Ələsgərin şeirindən həm fikir, həm də şəkil gözəlliyini öyrənmə bilərik".

Xalqın yaratdıqları, təcrübədən üzünə çıxan dəyərlər insana çox şey verir. Bir sözlə, xalqdan böyük müəllim və ustad ola bilməz. Uşaqlıqdan indiyə qədər babala-

rımızdan, nəvələrimizdən, ağsaqqallardan, ağbırçıklardan eşitdiklərimizi, onların danışdıqlarını, təcrübədən çıxması fikirlərini, məntiqlərini yaddaşımıza yazsaıydı, nələr öyrənməsi olardı. İnsan yaşının müəyyən mərhələsində dark edir ki, o, öyrənməli olaçağı bir çox məsələlərdən heç özü də bilmədən imtina etmişdir. Uzun illər boyu dada-babaların müəyyən öyrəndiklərini öyrənməkdən imtina etmək insanları doğma kökə, milli dəyərlərə sadıqlıqları uzaqlaşdırmışdır. Bu mənada Bəxtiyar Vahabzadə babasından, nəvəsindən öyrəndiklərini etiraf edir, bununla da gənc nəslə çatdırır ki, biz onlardan öyrənməliyik. Onların söylədiyi şeirləri də, fikirləri də, hadisələri də uşaqlıqdan beynimizə həkk etməliyik və bu təməl üzərində inkişafımızı tapmalıyıq. 1972-ci ildə yəni də Aşiq Ələsgərə həsr etdiyi "Mən aşiqəm, tənəş yoxdur dilimə" məqaləsində Aşiq Ələsgərin yaradıcılığının xalq ruhuna, xalq mədəniyyətinə söykəndiyi və buna görə də ondakı hikmətin dərinliyinə səcdə etdiyini etiraf etmişdir. Onun şeirlərindəki doğmaliği, təmizliyi xalqa bağlılıqla əlaqələndirmişdir. Ona görə də xalq Aşiq Ələsgərin şeirlərini əzbərdən bilməlidir. Bəxtiyar Vahabzadənin fikrincə, biz Aşiq Ələsgəri və eləcə də digər klassiklərin onların yaradıcılığından öyrənməliyik. Çünki onlar xalqı o qədər yaxın ruhda yazıb-yaradıblar ki, elə bil ki, onların şeirlərini xalq özü yaradıb. Beləliklə, Bəxtiyar Vahabzadə babasından öyrəndiklərini də yüksək qiymətləndirirdi. O yazırdı: "Bizim evimiz Şəkinin "Yuxarı – baş" məhəlləsində idi. Şəhərin qurtaracağındakı ən axırıncı evlər bu məhəllədə idi. Bizim məhəllədən sonra dağlar başlayır. Evimiz dağ yolunun kənarında, bir təpənin üstündədir. Yazbaşı qayın sürürləri bizim evin yanından keçib dağa gedərdi. İldə iki dəfə, qayın dağa çıxanda və düşəndə bu

yolda mərəkə qopardı. Birdən yarım saat dayanıb mələşə-mələşə ötan qoyun sürüsünə təməşə edər, ləzzət alardı. O zaman babamın dilindən bir bənd şeir eşidərdim:

Kəkötü, qırqbuğum, qaymaqçıyı,
Bənövşə, qantapar, qızlar örpəyi,
Qoyun mələşməsi, qoban tütəyi,
Çəkir uzaqlara xəyalı, yayaqlı!

Əlbəttə, bu bənddəki bütün sözləri başa düşürdüm. Kəkötünü, qırqbuğumu, qaymaqçıyı, bənövşəni görmüşdüm. Görsən, indiki uşaqlar bu sözlərin mənasını başa düşürmü?! Dilimizdə bu qəbildən olan yüzlərlə, minlərlə bələ sözlər vardır ki, uşaqlar o sözlərin mənasını başa düşmürlər. Bunun bir səbəbi odur ki, bəzi uşaqlar xalqımızın həyat tərzindən, məişətindən, Azərbaycanımızın təbiətindən uzaq olduqları üçün bələ sözləri başa düşmürlər. Bunun gələcəkdə çox böyük acı fəsadları ola bilər və fəsadlar olur da. Bələ ki, bəzi uşaqlar xalqdan, onun mədəniyyətindən, rubundan, həyat tərzindən bixəbərlər. Bələ olanda onlar klassiklərin yaradıcılığında, eləcə də xalq yaradıcılığında uzaq düşürlər. Nizami, Nəsimi, Füzuli, Xətəini, Aşiq Ələsgəri və eləcə də digərlərini. daha doğrusu, onların yaradıcılıqlarını sevmə bilmirlər. Ən başlıcası Azərbaycan təbiətini, onun bitkilərini, gül-çiçəyini tanıyırlar. Təbiəti olan yadlaşmanın özü də uşaqların təbiətini dayışır. Halbuki Bəxtiyar Vahabzadə deyirdi ki, o, babasından dilindən eşitdiyi bir bənddəki şeirdə adı çəkilən bütün bitkiləri gözələri ilə gördüyü üçün onları – sözlərin mənasını başa düşürdü. Ancaq bu bir bənddəki şeirdə "Xəyal" sözünü başa düşə bilmimmiş. O yazırdı: "Amma bu bənddəki "Xəyal" sözünü liec cür başa düşə bilmirdim.

"Xəyal" sözünün mənasını isə mən çox sonraları başa düşdüm". Deməli, insan bilmədiyini soruşmaqla öyrənir. Öyrənmək üçün görək bu istəkdə olasan, bilmədiklərini təkcə kitabdan deyil, yerində və məqamında

bilənlərdən öyrənmədən. Bu mənada kiçik yaşlarından bilmədiyini öyrənən uşaqlar sonralar öz yaş səviyyəsinə uyğun bilgi əldə edə bilərlər. Bəzən görsən ki, hər hansı bir uşaq, yeniyetmə, gənç, eləcə də ortayaşlı və ahiyl yaşlı insan öz yaş səviyyəsinə uyğun bilikdə olmur. Onların dünyagörüşü, doğma ana dilindəki sözlərin bir çoxunun mənasını bilməmələri onların nitqinə əngəl fədrdir, nitqləri qüsurlu, yorucu olur, nitqləri nitq mədəniyyətinin tələblərinə cavab vermir. Ona görə də dilə olan sözlərin mənalarnı hamın sözlərlə ilk tanışlıqdan öyrənməlidirlər. İlk tanışlıq işe alandan başlayır. Uşaq ailədə atadan, anadan, babadan, nənədən, böyük qardaş və bacıdan ilk tanış olduğu sözlərin mənasını öyrənməlidir. Ancaq bəzən valideynlər də uşaqların ilk tanış olduğu sözlərin mənalarnı ya bilmir, ya da uşağa başa salmağı bacarmırlar. Belə olanda uşaq hər hansı bir sözün ifadə etdiyi məfhumu, anlayışı seçib fərqləndirə bilmir, ayırd edə bilmir. Məsələn, bu gün uşaqların böyük əksəriyyəti gül növlərini bir-birindən fərqləndirə bilmirlər. Nərgiz, lələ, qərənfil, yasa-mən, süsən, sümbül və digər gül növlərini bir-birindən fərqləndirə bilmirlər. Bəzən ailələr də böyüklər bu gül və bitki növlərini ayırd edə bilmirlər. Bunun əsas səbəblərindən biri odur ki, insanların bir qismi uşaqlıq dövründən təbiətdən çox-çox uzaq düşürlər. Təbiətdə olan təbii bitkiləri gözləri ilə görmürlər və təbii ki, təbiətdəki bitkiləri də tanı-mırlar. Bunu təkcə bitkilərə bağlı deyil, dil-də mənasını bilmədiyimiz çoxlu sayda digər sözlərə də aid etmək olar. Doğrudan, onların ifadə etdiyi məfhumu, anlayışı bilməmək dilin lüğət tərkibinin tam qavranıl-ması işinə maneçilik göstərir. Ona görə də insan uşaqlıqdan başlayaraq onu əhatə edən aləmə elə-belə baxmamalı, onun mənasını, hikmətini anlamğa çalışmalıdır.

Beləliklə, Baxtiyar Vahabzadə "Xəyal" sözünün mənasını çox sonralar başa

düşdüyünü deməklə, uşağın öyrəndiyi şeir-də, nəğmədə bilmədiyi sözün mənasını vaxtında öyrənilməsinə məsləhət bildirir ki, ilk məqamda uşağın mənasını bilmədiyi sözləri öyrənməyi adam onun valideynləri, babası, nənəsi və evdə ondan böyük olan qardaş-bacıları olmalıdır. Onlar işe uşağın psixolo-giyasını duymağı, hiss etməyi çalışmalıdırlar. Eyni zamanda uşağın səviyyəsinə enmə-yi mütləq nəzərə almalıdırlar. Düzdür, bu, çətin bir işdir. Ancaq bu çətinliyin öhdəsindən gəlməyi bacarmaq lazımdır. Baxtiyar Vahabzadə, hətta uşaqlar haqqında yazanda da bu çətinliyi nəzərə almağı olduqca vacib sayır. O yazır: "Uşaqlar haqqında yazmaq çətin-dir, deyirlər. Bu, doğrudan da belə-dir. Bəs bu çətinlik nədədir? Məncə, bu çətinlik dəfələrlə eşitdiyimiz kimi birinci növbədə uşağa məxsus olan xüsusiyyət – uşaq psixologiyasını, uşaq təbiətini, uşaq aləmini bilməkdir. Uşaqlar üçün yazıb, onların dilini dərk etmə qabiliyyətlərini, ətrafdakı hadisələrə münasibətlərini bilmə-mək şairi sözsüz ümumiçiliyə, mücərrədiyə aparacaqdır". Deməli, Baxtiyar Vahabzadə uşaq təbiətini, uşaq aləmini bilmədən uşaqlar üçün yazmağın mümkünsüzlüyünü qeyd edir. Bundan başqa, o, pedaqogikadakı aya-nilik prinsipini konkret olaraq hər hansı bir fikrin, ideyanın daha canlı çatdırılmasında əhəmiyyətli hesab edirdi. O yazır: "Pedaqogikadan bildiyimiz kimi, uşaqlar üçün tədrisin özü də ayanilik prinsipi ilə aparılır. Müəllim uşağa iki üstəgəl ikinin dörd olduğunu quru sözlərlə deyil, sayğada iki daşın üstünə iki daş əlavə etməklə, doğrudan da dörd alındığını məhz göstərməklə öyrədir.

Uşaq ikinin üstünə iki gələndə dörd alındığını sayğada öz gözləri ilə gördüyü kimi, təbliğ olunan ideyanın faydalılığını, yaxud pis əməlin faydasız olduğunu da konkret həyat lövhələrində görməlidir. Bunun üçün isə şair quru nəsihətçiliyə, ümumi söz-

çüliyə getməməli, aşılmaq istədiyi fikri canlı bəyalarla göstərməlidir". Konkret olaraq həyat lövhələri əsasında öyrənmək, quru nəsihətçilikdən, sözçülükdən uzaq olaraq canlı bəyalarla öyrənmək uşağın yaddaşına bililiyi əbədi həkk edir. Hazırda tədris prosesində tədrisin ayanilik prinsipi ilə aparıl-masına daha çox üstünlük verilir. Deməli, təcrübə göstərir ki, ayanilik üzərində qurulmuş tədris prosesi mücərrədlikdən uzaq olmağı, daha canlı və inandırıcı olur. Ümumiyyətlə, öz sənəti, öz sözü, öz nəfəsi olanlar başqalardan seçilir, hətta yadda qalırlar. Bəlkə, bəç bəlkəsiz də, bütün sənət sahə-lərində o adamlar sevilir ki, onlar sənətlərinə məhəbbətlə bağlanmış, məşğul olduqları sahənin dərinliklərinə bəş vururlar, biganəlikdən və laqeydlilikdən uzaq olurlar.

Baxtiyar Vahabzadə təlim, tərbiyə və təhsil sahəsində keçmiş xör baxmağın əley-hinədir. Keçmişini bəyənənmək, hər şeyi inkar etmək gələcəyə də inamsızlıq yaradır. Odur ki, Baxtiyar Vahabzadə məqamında "Keçmişinə xör baxan gələcəyinə xör baxar", "Nə tökərsən aşına, o da çıxar qaşığı-na" el sözündən, atalar sözündən istifadə etməklə düz danışmayanları, düz yazmayan-ları, məqalələrində, yazı-pozulalarında həqi-qəti təbii edənliyi inandırıcı dəlillər əsasında sözün həqiqi mənasında tərbiyələndirirdi. Məsələn, 1972-ci il avqust nömrəsində Türkiyədə nəşr olunan "Varlıq" jurnalında İsmat Zeki Eyyuboglu adlı birisi XX əsrə qədərki türk ədəbiyyatını ("ölü ədəbiyyat"), təsəvvüf ədəbiyyatını (Nəsimini, Füzulini) "fikirdən məhrum, mənasız, aylanca məqsə-di ilə" yazılmış ədəbiyyat hesab edirdi. Baxtiyar Vahabzadə bunu ədəbiyyata, mədə-niyyətə bir qədər-qərəz heab edərək yazır: "Eyyuboglu bir məqaləsi ilə bir xalqın neçə əsrlik ədəbiyyatını, sənətini, ictimai fikrini yəre vurur, keçmişini bəyənir, atasını inkar edir. Mən ona bir el sözü ilə cavab vermək istəyirəm: "Keçmişinə xör baxan gələcəyinə

xör baxar". Yazıq Eyyuboglu, sən ki, öz atanı bəyənmişsən, görəsən sənə balən da sənə bəyənəcəkm?" Ümumiyyətlə, öyrəndiklərin o qədər zəngin və geniş olmalıdır ki (həm həyatdan, həm də kitabdan öyrəndiklərin) məqamında, yerində veridən cavab tutarlı alınsın və təsir gücü ilə qarşı tərəfin iddiasını alt-üst etsin. Bu da bir bacarıqdır və bəlkə də pedaqoji ustadlıqdır. Bu mənada Baxtiyar Vahabzadə İsmat Zeki Eyyubogluğun fikrinin əsasız olduğunu təsdiq etmək üçün ədəbi-bədii əsərlərdən oxuduqlarına istinad etmişdir. "L.Tolstoyun bir hekayəsi yadıma düşdü: "Ata qocaldı, alları asımağa başladı. Oğul boşqabın sınmasından qorxaraq atasına taxta çanaqda yemək verdi. Bir gün işdən gəlirəən gördü ki, balaca oğlu qarşısına taxta, mismar qoyub nə isə qayırır. Soruşdu:

- Bu nədir?

Uşaq cavab verdi:

- Sən də qocalanda babam kimi əlla-rin əsəckə, boşqabları qırıcaqsan. Ona görə də indidən sənə taxta çanaq qayırıram".

Uşaq gördüyünü ələyirdi və düz ələ-yirdi. Çünki atalar demişək: "Nə tökərsən aşına, o da çıxar qaşığına".

Eyyubogluğun iddiasına görə, əsl ədəbiyyatı indi yadırlar.

İndi ki, belə başlamısınız, bu gün yaratdığımız ədəbiyyatı da sabah sizə balalarınız inkar edəckək". Ösində Baxtiyar Vahabzadənin bu fikri, məntiqi, bütövlükdə mövqeyi bütün zamanlar gənclik üçün, eləcə də düzgün olmayan meyllər baş qaldıranda kimin kim olduğunu göstərmək üçün ən yaxşı örnəklərdən biridir. Bütün zamanlarda atalar – oğullar, yaşlı nəsil – gənclik arasında bənişməzlik olub. Hətta ədəbiyyatda gənç ədəbi nəslin klassikləri bəyənənməsi də olub, indi də bu meyllər əs deyil. Gəncliyə, gənç ədəbi nəslin nümayəndələrinə belə örnəklər – Baxtiyar Vahabzadə kimi sənətkarların fikirləri həmişə gərəkdir. Orlar keçmişə də, bu günə də düzgün qiymət verməyi

bacarı və gələcəyin də düzgün istiqamətini göstərə bilirlər.

Borc hissi, özünü cəmiyyətə, Vətənə borclu hesab etmək təkcə biliyi olmaqla qurtarmır. Bunu zahirə cəhətidir. Yəni biliyi olmaq işin zahiridir. Ancaq həmin biliyin cəmiyyətin, insanların xeyrinə xərclənməsindən uzaq olmaq vətəndaşlıq borcunu bil-məmək deməkdir.

Bəxtiyar Vahabzadə 1970-ci ildə "Borc hissi" məqaləsində özünü intelli-gent hesab edənlərin vəzifələrini, fəaliyyətlərini məzmununun nədən ibarət olmasını konkret misallarla izah edirdi. O, intelli-gent – ziyalı kimdir? Bütün bilikli, ali təhsilli adamlara intelli-gent – ziyalı demək olarmı? suallarına cavab axtarırdı. Bəli, intelli-gent sözü intel-lect sözündən yaranmışdır, Azərbaycan dilində ziyalı kimi işlənir. Ziyalı sözü isə ziya (ışq) sözündəndir.

İntelli-genti, ziyalını tamamlayan hansı cəhətlər var? Bu cəhətlər içərisində Bəxtiyar Vahabzadə vətən və xalq qarşısında borc hissini əsas hesab edirdi. Doğrudan da, biliyi olmaq, diplomu olmaq hələ ziyalılıq deyil. Elələri var ki, onların diplomları yoxdur. Ancaq onlar təbiətən ziyalıdırlar. Bəxtiyar Vahabzadə yazır: "...borc hissini intelli-gentliyin əsas şərtlərindən biri hesab edirəm. Dünya hadisələrindən, təzə dəblər-dən, yəni axınlardan və cərəyanlardan xəbərdar olub, bir insan kimi öz ictimai borcunu başa düşməyən, vətəndaşlıq vəzifəsini bil-məyən, həyatın mənasını dərk etməyən, nəyin nəminəse yənə, alışımağı özünə məslək seçməyən bir adamı mən kamil intel-ligent hesab etmərəm. Əsl intelli-gent birəə şeyi bilməlidir: mən nəyin nəminə yaşayı-ram?" O biləcək ki, cərrəyin yediyi, havası-nı udduğu vətənə, torpağa borcludur. Borcunu bildikdən sonra vəzifəsini də dərk edəcəkdir. Hər bir insanın ən müqəddəs vəzifəsi Vətənə xidmətdir. Təbii ki, vətənə xidmət etmək üçün insanda savad, bilik,

mədəniyyət, geniş dünyagörüş olmalıdır.

Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı: "Mən universitetdə müəlliməm. Beşinci kurslara mühazirə oxuyuram. Bu adamlar artıq ali təhsilə yiyələnmiş savadlı, bilikli cavanlar-dır. Lakin təəssüf ki, mən onların bəzisinə intelli-gent deməzdim. Niyə?" Niyəsini Bəxtiyar Vahabzadə faktlarla izah edirdi. Qeyd edirdi ki, gənclərlə söhbət zamanı məlum olur ki, dünyadakı kino ulduzlarını, rejissorları, müğənniləri, futbolçuları ton-ırlar, hətta onların təcürməyi-hallarını də bilirlər. Ancaq dünyadakı siyasi, ictimai hadisələrə biganədirlər. Belə cavanlar bunu mədəniyyət sayırlar. Əslində isə bu, mədə-niyyət deyil. Bəxtiyar Vahabzadə uzaq qəbulmalarının birinin evində müşahidə etdiyi bir hadisədən çıxış edirdi. Belə ki, uzaq qəbulu – ev sahibəsi evində Hemin-queyin şəkillərini açsa da, onun əsərlərini oxusa da, onun evində bir dənə də olsun Azərbaycan ədəbinin, yaxud aliminin kitabı yoxdur. Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı: "Burda N.Nərimanovun "Bahadır və Sona" povestindəki bir obraz yadıma düşür. Bu qız xar-ei ölkədə təhsil alıb bir neçə cənabi dil bil-məsi və öz dilini bilməməsi ilə fəxr edirdi. Bu, mədəniyyətdirmi? Qatıyırsınız! Bə, təqəddir, bu mədəniyyətsizliyin ən bariz nümunəsidir.

Belə adamlar mədəniyyəti zahirdə görürlər. Əgər o qadın özünü dərk eləsaydı, onun evində Nizaminin də, M.F.Axundovun, C.Cabbarlının da kitabları olardı. Hötəni oxuyan və sevmən bu qadın bilmir ki, onun parəsişi etdiyi Hətə Nizamini özündən qat-qat yüksək sənətkar hesab etmişdir".

Bəxtiyar Vahabzadə öyrətmək üçün sadə yollardan, üsullardan istifadə etməyi məqbul sayırdı. O, sadə yolla öyrətməyin faydasına inanır və bu yolu təbliğ edirdi. Görünür ki, bu da onun müəllimlik təcrübə-sindən irəli gəlirdi. Göründüyü kimi, o, böyük sənətkar, alim olmaqla yanaşı, həm də böyük pedaqoq idi.

MAARİF FƏDAILƏRİNDƏN BİRİ: ƏFSUN ƏFƏNDİYEV

Təhsilimizin tarixində danılmaz xid-mətləri olan şəxslərdən biri də on il respublika maarif nazirinin müavini vəzifəsində çalışmış Əfsun Əfəndiyevdir. Onun bu vəzi-fəyə təyin olunmasından dörd on illik keçir. 40 il əvvəl – 1974-cü il. Respublikada yaradılmış tələbkarlıq və işgüzarlıq şərəti rəhbər pedaqoji kadrların da seçilməsinə diqqət artırmış, az müddətdə kadrların tərkibində keyfiliyi dəyişiklikləri aparılmışdı. Bu məqsədlə Nazirliyin mərkəzi aparatında əsaslı işlər görülmüşdü.

Ötən əsrin 70-ci illərində gündüz ümumtəhsil məktəblərində təhsilənlərin sayı bir milyon dörd yüz minə çatmışdı. Təhsil sahəsində böyük dəyişikliklər aparıl-ırdı. Azərbaycan təhsilinin 1969-1982-ci illərdəki uğurları, respublikadakı ümumi tendensiya nəzirlərdə də hiss olunurdu. Əfəndiyev 1974-cü ildən əmrinin sonu-nadakı nazirin ümumtəhsil məktəblərinə baxan müavini vəzifəsində çalışmışdır.

Əfsun Piran oğlu Əfəndiyev 1928-ci ildə Samux rayonunun Alpud kəndində doğulmuşdur. 1942-ci ildə Alpud məktə-binin 9-cu sinfini bitirdikdən sonra dərhal kəndlərdəki məktəbə müəllim təyin edil-mişdi. Lakin onun bu sevinci uzun çək-məmişdi. Böyük Vətən müharibəsi hər şeyi yarımqıç qoymuşdu. Cəbhədə vəziyyət ağır idi. Bunu yaxşı dərk edən gənc Əfsun könül-lü olaraq ordu sırasına yazıldı. Döyüşdə iki dəfə ağır yaralandı. 1944-cü ildə Polşa cəb-həsində vuruşur, səhhiyyə ilə əlaqədar 1945-ci ildə ordudan təxris olunur. Gənc müəllim

cəbhədə döyüş medalları ilə qayıdır. O yəni də öz doğma işinə – Samux rayonunda müəllimliyə başlayır və təhsilini davam etdirmək üçün növbəti ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin qiymətli şöbəsinə daxil olur. 1952-ci ildə ADU-nun tarix fakültəsini bitirir. Yəni də könüllü olaraq, rayonda işlə-məyə hazır olduğunu bildirir. Lakin ona öz kəndində işləmək qismət olmur. Çünki o illərdə Əfsun müəllimin doğulduğu, boy-a-başca çatdığı, müəllim işlədiyi kənd artıq yox idi. O kənd Mingəçevir dənizinin altında qalmışdı. Ona görə də Əfsun müəllim özü üçün yeni iş yeri seçməli idi. Belə də oldu. O, müəllimə ciddi eltiyacı olan Xaçmaz rayonuna təyinat aldı. Gənc müəllim tezliklə kənd camaatı ilə qaynaq-b-qarışdı. Mühəri-bədən sonrakı bərpə və quruculuq işlərinin qoynuna atıldı. O öz sənətini sevirdi. Uşaqlar da, valideynlər də ondan çox razı idi. Bu illərdə artıq Əfsun müəllim həm də qabaqkı müəllim kimi tanındı. 1952/53-cü dərslərində o, işlədiyi Xudat orta məktəbi-nin qonşu məktəbə direktor vəzifəsinə irəli çəkildi, 1953-cü ildən 1962-ci ildəki Müqəddir qəsəbə məktəbində direktor vəzi-fəsində çalışdı. Yaxşı işinə görə, Maarif Nazirliyi, partiya, sovet təşkilatları onu cəti-yat rəhbər kadrların siyahısına saldılar, gənc direktor yuxarı təşkilatların da diqqətini özünə cəkdi. Valideynlərinin vaxtsız itir-miş kollektivi öz doğma ailəsi kimi baxır-dı. O bu vəzifədə də özünü doğrultdu. Artıq onun adı hər yerdə hörmətlə çəkiliirdi. O vaxtdan neçə illər keçsə də, həmin kənddə